

Ievads

Attīstības/globālā izglītība - braucamrīks jauniem ceļiem

Attīstības/globālās izglītības satura jautājumi

Ilze Saleniece,

Projekta „Skolas kā satelīti attīstības izglītībā” vadītāja

Attīstības jeb globālā izglītība nav no jauna izgudrots velosipēds. Drīzāk tas ir meistarīgi uzkonstruēts un jauniem ceļiem piemērots braucamrīks, kura atsevišķas daļas ir paņemtas no velosipēda. Proti, globālā izglītība aptver un apvieno citas, iepriekš zināmas un iepriekš pielietotas izglītības jeb pieejas – starpkultūru izglītību, izglītību par cilvēktiesībām, izglītību par mieru un konfliktu novēršanu, vides izglītību, izglītību ilgtspējīgai attīstībai un izglītību par dzimtes jautājumiem. Jauninājums ir kopējais „ietvars” jeb gleznas rāmis, kas ļauj dažādajām izglītībām un uzskatiem atrast vajadzīgo saskaņu, veidojot harmonisku kopbildi. Cits būtisks aspekts ir tas, ka attīstības jeb globālā izglītība aicina skatīties uz pasauli caur kopsakarību brillēm, proti, izzināt cilvēku un notikumu savstarpējās saites, ietekmes un mijiedarbības. Attīstības jeb globālā izglītība aicina lūkoties pāri noteiktajām atsevišķu izglītību un tēmu robežām un ieraudzīt kopīgo mērķi – pozitīvas pārmaiņas mūsdienu pasaulē. Tas ir starpdisciplinārs, integrēts un holistisks (visaptverošs) skatījums.

2009. gada novembrī biedrība „Izglītības attīstības centrs” kopā ar biedrību „GLEN Latvija” un Lidsas Attīstības izglītības centru no Lielbritānijas uzsāka projektu „Skolas kā satelīti attīstības izglītībā”, kas ir pirmais sistemātiskais mēģinājums iepazīstināt

Latvijas sabiedrību ar attīstības jeb globālo izglītību. Šajā divgadīgajā projektā ir iesaistītas deviņas skolas no dažādiem Latvijas reģioniem, kas mācās un izzina globālās izglītības tēmas, kā arī tās praktiski izmēģina mācību stundās (ģeogrāfijā, informātikā, sociālajās zinībās, vēsturē un citās), ārpusstundu darbā, kā arī dažādās aktivitātēs skolas, vietējās kopienas vai reģiona mērogā (projektu nedēļas, konkursi, reģionālas konferences, pētījumi, dalība pilsētas svētkos). Katras skolas komandā ir deviņi dalībnieki, kuri pārstāv dažādus izglītības procesa posmus un dalībniekus – četri skolotāji, viens skolas administrācijas pārstāvis, divi skolēni un divi vietējās kopienas pārstāvji (aktīvi vecāki, uzņēmējs, vietējās pašvaldības pārstāvis, aktīvs vietējās kopienas iedzīvotājs). Projekta veiksmi raksturo gan projekta dalībnieku interese un entuziasms, gan Latvijas un ārvalstu sadarbības partneru pozitīvais novērtējums un atbalsts.

Lai dalītos projekta pieredzē un lai iepazīstinātu plašāku izglītībā iesaistīto speciālistu loku ar globālās izglītības teoriju un praksi, esam sagatavojuši attīstības jeb globālās izglītības vadlīnijas un metodisko materiālu. Aicinām Jūs iepazīties ar abos materiālos apkopoto informāciju, paplašināt savu personīgo un profesionālo redzesloku, kā arī gūt noderīgas atziņas un iedvesmu ikdienas darbam.

Satura pamatjautājumi

Attīstības jeb globālās izglītības jomā viena no populārākajām saturisko jautājumu klasifikācijām ir astoņi pamatjautājumu pieeja¹. Tā izceļ šādus galvenos jautājumus, kas ir svarīgi un nepieciešami globālās pilsonības iedzīvināšanai:

1. Dažādība

Izpratne par daudzveidību pasaulē, dažādības novērtēšana un cienīšana

- × Pasaulē esošo līdzību un atšķirību izprašana vispārējo cilvēktiesību kontekstā
- × Atšķirību novērtēšana citu tautu un valstu kultūrā, paradumos, tradīcijās un valsts pārvaldē
- × Cieņa pret sabiedrības dažādību visā pasaulē
- × Bioloģiskās daudzveidības novērtēšana
- × Izpratne par apkārtējās vides ietekmi uz kultūru, ekonomiku un sabiedrību
- × Izpratne, ka ir dažādi viedokļi par globāliem jautājumiem un par to, kas ietekmē šo viedokļu veidošanos
- × Izpratne par aizspriedumiem, diskrimināciju un veidiem, kā to mazināt

2. Cilvēktiesības

Zināšanas par cilvēktiesībām, tajā skaitā par ANO Konvenciju par bērnu tiesībām

- × Izpratne par cilvēktiesībām kā ikvienam cilvēkam piemītošām visaptverošām tiesībām, vispārējo cilvēktiesību nozīmes novērtēšana
- × Tiesību un pienākumu izpratne globālā kontekstā un prasme sasaistīt lokālo un globālo
- × Informētība par cilvēktiesību pārkāpumiem vietējā un globālā mērogā
- × Izpratne par cilvēktiesību nozīmi cīņā pret nevienlīdzību un aizspriedumiem, piemēram, pret rasismu
- × Zināšanas par ANO Konvenciju par bērnu tiesībām, Eiropas cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju un LR Satversmē noteiktajām cilvēka pamattiesībām
- × Izpratne par cilvēktiesību universālumu un nedalāmību

3. Savstarpējā mijiedarbība

Izpratne par cilvēku, vides un saimnieciskās darbības savstarpējo saistību un to, ka cilvēku rīcībai ir rezonanse globālā mērogā

- × Zināšanas par globalizācijas norisēm un ietekmi, izpratne par to, ka rīcībai ir sekas dažādos līmeņos, no personiskā līdz globālajam
- × Izpratne par savstarpējo saistību ar citu cilvēku dzīvēm, ar bērniem un jauniešiem citur pasaulē
- × Izpratne par dažādu kultūru un ideju (politisko, sociālo, reliģisko, ekonomisko, juridisko, tehnoloģisko un zinātnisko) savstarpējo saistību un atkarību
- × Izpratne par pasauli kā globālu kopienu un to, ko nozīmē būt tās pilsonim
- × Izpratne par to, kā cilvēku lēmumi un rīcība var pozitīvi vai negatīvi ietekmēt cilvēku dzīves kvalitāti citās valstīs

4. Ilgtspējīga attīstība

Izpratne par nepieciešamību saglabāt un uzlabot pašreizējo dzīves kvalitāti, lai saglabātu planētu nākošajām paaudzēm

- × Izpratne, ka daži no zemes resursiem izsīkst, un tāpēc cilvēkiem tie jāizmanto taupīgi un atbildīgi
- × Zināšanas par sociālās, ekonomiskās un vides sfēras savstarpējo saistību
- × Zināšanas par to, kā uzlabot cilvēku dzīves apstākļus nākotnē, saglabājot dabu un vidi
- × Izpratne par to, ka ekonomiskā izaugsme ir tikai viens no dzīves kvalitātes aspektiem
- × Izpratne par to, ka diskriminācija un nevienlīdzība cilvēku starpā kavē ilgtspējīgu attīstību
- × Cieņa citam pret citu
- × Ilgtspējīga resursu lietošana – taupība, atkārtota pārstrāde, vietējo resursu izmantošana, ekonomisks enerģijas resursu un neatjaunojamo izejvielu patēriņš

¹ http://www.globaldimension.org.uk/uploadedFiles/AboutUs/gdw_developing_the_global_dimension.pdf

5. Vērtības un uzskati

Globālo jautājumu kritiska izvērtēšana un to ietekmes uz cilvēku uzskatiem un vērtībām novērtēšana

- × Izpratne par to, ka cilvēkiem ir atšķirīgas vērtības, attieksme
- × Cilvēktiesību nozīmes un vērtību izprašana
- × Daudzveidīgu attīstības perspektīvu un problēmu risināšanas veidu saskatīšana un notiekošā vispusīga izvērtēšana
- × Aizspriedumu un autoritāšu viedokļu apšaubīšana un izvērtēšana
- × Zināšanas, kā masu informācijas līdzekļi ietekmē cilvēku izpratni, rīcību un dzīves stilu
- × Izpratne, ka cilvēku vērtības nosaka viņu rīcību
- × Dažādu jautājumu, notikumu un problēmu izmantošana, lai labāk izprastu cilvēku vērtības un uzskatus

6. Sociālais taisnīgums

Izpratne par sociālā taisnīguma lomu ilgtspējīgas attīstības un visu cilvēku augstākas labklājības garantēšanā

- × Sociālā taisnīguma izprašana, lai nodrošinātu vienlīdzību, taisnīgumu un godīgumu cilvēku starpā gan lokālā, gan globālā mērogā
- × Izpratne par varas nozīmi cīņā par resursiem un ietekmi
- × Apzināšanās, ka notiekošajam var būt gan paredzamas, gan neparedzamas sekas nākotnē
- × Tādu rakstura īpašību attīstīšana, kas palīdz veidot taisnīgāku pasauli
- × Cīņa pret rasismu un citām diskriminācijas formām, nevienlīdzību un netaisnību
- × Vienlīdzīgu iespēju izpratne un novērtēšana
- × Izpratne par to, kā netaisnīga rīcība pagātnē ietekmē mūsdienu lokālo un globālo politiku

7. Konflikta risināšana

Izpratne par konfliktu būtību, ietekmi uz attīstību un nepieciešamību tos risināt un veicināt saskaņu sabiedrībā

- × Informētība par dažādiem lokāliem, nacionāliem un starptautiskiem konfliktiem un to risināšanas veidiem
- × Izpratne par to, ka konfliktu situācijās ir izvēles iespējas, un to, kādas ir konfliktu sekas
- × Dialoga, tolerances, cieņas un empātijas svarīguma izpratne
- × Komunikācijas, pārrunu, kompromisa un sadarbības prasmju attīstīšana
- × Apzināšanās, ka konflikts var darboties kā potenciāli radošs process
- × Izpratne par diskriminācijas, rasisma dažādajām izpausmēm un par to, kā uz to reaģēt
- × Izpratne par to, ka konflikti var ietekmēt cilvēkus, vietas un vides gan lokāli, gan globāli

8. Globālā pilsonība

Zināšanas, prasmes un attieksmes, kas nepieciešamas, lai kļūtu par informētiem, aktīviem un atbildīgiem pilsoņiem

- × Prasmju attīstīšana, lai izvērtētu informāciju un dažādus viedokļus par globāliem jautājumiem, izmantojot medijus un citus avotus
- × Prasme iegūt informāciju par likumdošanu, dažādu institūciju, nevalstisko organizāciju un valdību darbību globālo jautājumu risināšanā
- × Izpratne par to, kā un kur tiek pieņemti nozīmīgi lēmumi
- × Apziņa, ka jauniešu viedoklis ir nozīmīgs un tiek ņemts vērā, ka jauniešos ieklausās
- × Kā rīkoties pārdomāti, apzinoties, ka šī rīcība var ietekmēt globālos jautājumus
- × Vietējo un nacionālo jautājumu un lēmumu globālā konteksta apzināšanās personības un sabiedrības līmenī
- × Izpratne par valodas, dzīvesvietas, mākslas, reliģijas lomu savas un citu cilvēku identitātes veidošanā.

Kāpēc Latvijas skolām un sabiedrībai ir nepieciešama globālā izglītība?

Darbojoties ar attīstības jeb globālās izglītības jautājumiem, svarīgi ir atbildēt uz jautājumu, kāpēc par globālās izglītības tēmām ir svarīgi runāt arī Latvijas skolās un Latvijas sabiedrībā?

Pāris atbildes uz uzdoto jautājumu:

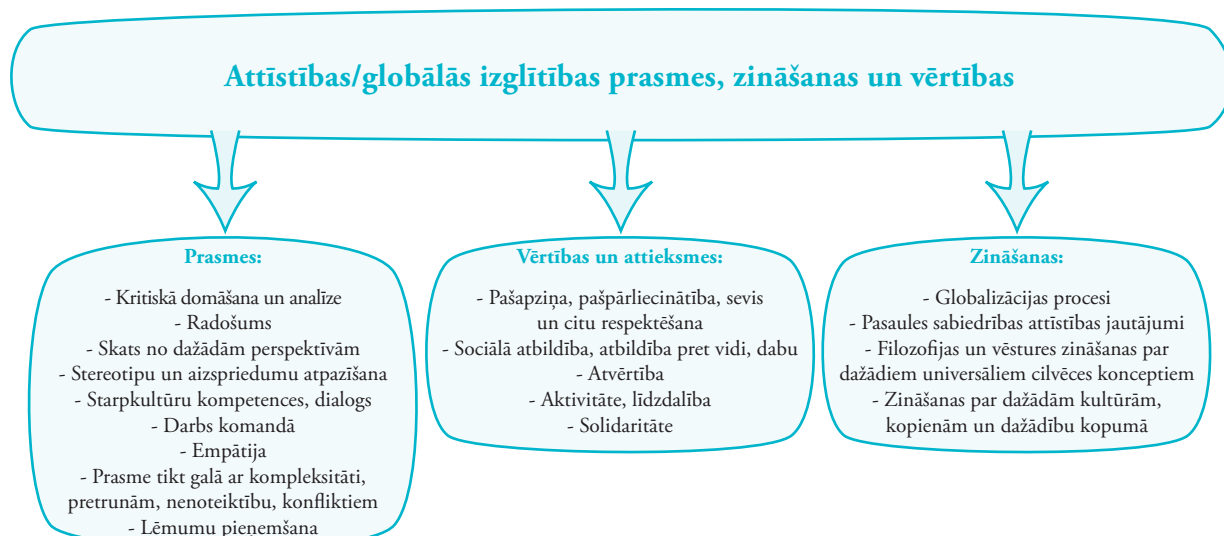
- × Latvijas skolēnus un skolotājus, kā arī sabiedrību kopumā ietekmē tas, kas notiek ārpus mūsu valsts robežām. Mūsu ikdienas lēmumus un rīcības, kas saistītas, piemēram, ar dzīves vietas izvēli, nākotnes profesiju, drošības sajūtu, apgūstamajām valodām, pārtiku, medijiem, ko lasām un kam uzticamies, valstis, uz kurām ceļojam, attiecībām ar vidi, tieši vai netieši ietekmē ārpus Latvijas robežām notiekošais – Eiropas Savienībā, Lībijā, Japānā, Igaunijā, Krievijā un citur. Zināšanas un izpratne par šīm ietekmēm palīdz novērtēt situāciju, pieņemt apdomātākus lēmumus un aktīvi iesaistīties savas un Latvijas labklājības veidošanā.
- × Tāpat arī katrs no mums tiešā vai netiešā veidā ietekmē to, kas notiek gan pie mums Latvijā, gan pasaulē – pārņemot kādas noteiktas preces, līdzdarbojoties pilsoniskās iniciatīvās, paužot savu viedokli internetā, iestājoties pret konfliktiem vai dodoties strādāt ārpus Latvijas. Zināšanas par savu lomu un ietekmi palīdz ieraudzīt to, ka katram no mums ir pietiekami daudz spēka un katram no mums ir potenciāls, ko iespējams izmantot labākas pasaules veidošanai.

- × Kopumā zināšanas par citur notiekošo un par lietu savstarpējo saistību palīdz iegūt daudz objektīvāku skatu pašiem uz sevi un savu valsti – apzināties, ka dzīvojam vienā no attīstītākajiem pasaules reģioniem, ka mums ir daudz tādu iespēju, kādu nav lielākajai daļai pasaules iedzīvotāju, ka dzīvojam nosacītā pārticībā un drošībā; tajā pašā laikā arī apzināties, ka pastāv daudz dažādu attīstības modeļu un skatījumu uz dzīvi un mūsējas nav viennozīmīgi vispareizākiem.
- × Ņemot vērā arvien pieaugošo informācijas apjomu un Latvijas un pasaules notikumu dažādās interpretācijas, globālā izglītība mudina uz izziņu un izpēti, uz sava viedokļa formulēšanu un lietu kopsakarību meklēšanu. Globālā izglītība aicina neapmulsēt no viedokļu daudzveidības, bet gan apzināties mūsdienu pasaules pretrunīgumu, nebaidīties no tā un būt drosmīgākiem.
- × Latvijas skolas un augstskolas pabeigušie arvien vairāk meklē iespējas studēt vai strādāt ārvalstīs. Viņu gatavību, aktivitāti, attieksmi pret citiem cilvēkiem un reakciju noteiktās situācijās lielā mērā nosaka viņu zināšanas un izpratne par pasaulē notiekošo.
- × ...

Ja kāda no atbildēm saskan ar Jūsu redzējumu, aicinām lasīt tālāk un atrast sev noderīgo.

Vajadzīgās prasmes, zināšanas, vērtības un attieksmes

Raksturojot attīstības jeb globālās izglītības procesu un rezultātus, tiek minētas noteiktas prasmes,

zināšanas, vērtības un attieksmes, kas nepieciešamas mūsdienu cilvēkam, lai viņš spētu ne tikai izdzīvot un neapjukt, bet arī priekpilni dzīvot un aktīvi līdzdarboties labākas pasaules veidošanā.

Skatieties attīstības/globālās izglītības prasmes, zināšanas un vērtības, kas norādītas iepriekšējās lappuses beigās. Šī informācija apkopota no starptautiskās attīstības jomas organizācijas *Oxfam* un Eiropas Komisijas Ziemeļu – Dienvidu centra materiāliem.

Sākt ar sevi un zināmo

Pirmajā mirklī attīstības jeb globālās izglītības jautājumi var šķist tāli, abstrakti un tādi, kas uz mani (tieši) neattiecas. Tādēļ svarīgi ir ieraudzīt un izprast, ka jebkura pasaules izziņa un izpēte sākas ar sevis izziņu, ar interesi par sevi – savu personību, savu vietu, laiku un cilvēkiem. Arī pie globālās izglītības vērtībām un attieksmēm kā svarīgs elements ir atzīmēta pozitīva attieksme pret sevi, pašpārliecinātība un pašapziņa. Šo domu labi raksturo bijušā Dienvidāfrikas Republikas prezidenta, miera un cilvēktiesību jautājumu aktīvista Nelsona Mandelas teiktais: „Kad mēs ļaujam mirdzēt mums pašiem, mēs neapzināti dodam atļauju to darīt arī citiem. Kad mēs atbrīvojamies paši no savām bailēm, mūsu klātbūtne automātiski atbrīvo arī citus.”

Sākt ar sevi nozīmē apzināties savu identitāti, izcelsmi un piederību. Sākt ar sevi nozīmē atbildēt uz jautājumu „Kas es esmu?”.

Eiropas Komisijas Ziemeļu – Dienvidu centra izdotajās Globālās izglītības vadlīnijās ir aprakstīta mikro-makro pieeja, kas raksturo to, kā izplānot un kā saturiski konstruēt attīstības jeb globālās izglītības mācību stundas vai aktivitātes. Tā sastāv no trim secīgiem soļiem:

- 1) izpētīt un analizēt notikumus, procesus, kas norisinās t.s. mikro līmenī – tuvākajā realitātē (pilsēta, pagasts, reģions, valsts);
- 2) atlasīt un izvēlēties vienu no aktuālajām tēmām, jautājumiem;
- 3) sasaistīt izvēlēto aktuālo tēmu, jautājumu ar notikumiem, procesiem t.s. makro līmenī (reģions,

pasauļe), izpētīt šo notikumu savstarpējo saistību, mijiedarbību, kopīgo un atšķirīgo¹.

Šī pieeja parāda iepriekšminēto nepieciešamību sākt ar sev zināmo un tuvāko (ar savu mikro pasauli, mikro līmeni). Pāreja no zināmā un tuvā uz neizzināto un tālo savukārt parāda to, ka attīstības jeb globālās izglītības saturs ir balstīts nevis abstraktās kategorijās, bet gan tieši saistīts ar cilvēku vajadzībām un pieredzēm. Veiksmīga globālās izglītības aktivitāte ir tāda, kur pareizi ir sabalansēts lokālais, saprotamais, zināmais, atpazīstamais ar globālo, vēl neizzināto.

Kritiskās un radošās domāšanas nozīme

Kā viena no būtiskākajām attīstības jeb globālās izglītības prasmēm ir prasme analizēt, salīdzināt un apstrādāt informāciju. Globālās izglītības metodoloģiskais stūrakmens ir jautājumu uzdošana – pastāvīgi „kāpēc?”, „vai...?”, „kad...?”. Līdz ar to globālās izglītības aktivitātēs plaši tiek izmantotas diskusijas, debates, simulācijas un lomu spēles, tādējādi nodrošinot aktīvu mācīšanās procesu. Tas sniedz iespēju izzināt dažādas mūsu ikdienā nepiedzīvotas situācijas un notikumus, kā arī attīsta prasmes analizēt (pat pretrunīgus) viedokļus un datus un pieņemt patstāvīgus lēmumus.

Globālajā izglītībā ļoti plaši tiek izmantots mediju radītais saturs, tā ka TV raidījumi, avīzraksti un internets nereti ir vienīgais informācijas avots par pārējo pasauli. Ar medijiem var strādāt vismaz trīs līmeņos:

1) mediji kā informācijas avots par apkārtējo pasauli

Pateicoties komunikāciju jomas attīstībai, ir pieejams milzīgs apjoms informācijas par to, kas notiek citur, ko citu kultūru cilvēki domā un kā rit viņu ikdiena. Ar video vai fotogrāfiju starpniecību ir iespējams nokļūt attālās vietās un piedzīvot vietējo stāstus par viņu dzīvi vai kādu konkrētu notikumu. Šajā aspektā globālā izglītība mudina uz klausīt viedokli no pirmavota. Piemēram, ja tiek pētīta Dienvidāfrikas Republikas vēsture, svarīgi ir iepazīties arī ar

¹ Globālās izglītības vadlīnijas (2008), Eiropas Komisija. <http://www.coe.int/t/dg4/nscentre/GE/GE-Guidelines/GEguidelines-web.pdf>

dienvēstīdāfrīkāņu pārdzīvoto (piemēram, lasot Nelsona Mandelas grāmatu „Ilkais ceļš uz brīvību”). Svarīgi ir arī novērtēt, vai konkrētie vizuālie materiāli pauž cieņpilnu attieksmi pret tajā attēlotajiem cilvēkiem un situācijām un nerada papildu stereotipus;

2) mediju analīze un salīdzināšana

Ieguldījumu kritiskās domāšanas prasmju attīstībā sniedz arī dažādu mediju salīdzināšana vai rakstu, filmu vai internetā publicētās informācijas analīze. Ir svarīgi rosināt domāt par to, kāpēc kāda ziņa ir tieši tāda, kāda tā ir, un ko tā pasaka par pasaules kārtību; vai šī ziņa ir neitrāla, vai arī tā pauž kādu konkrētu nostāju; ko citi mediji vai citi žurnālisti saka šajā jautājumā. Piemēram, pētot Dienvidāfrikas Republikas vēsturi, interesanti būtu salīdzināt Nelsona Mandelas viedokli ar citu valstu vēstures grāmatās publicēto viedokli;

3) mediju ietekmes izvērtēšana

Ņemot vērā mediju pieaugošo nozīmi dažādu Latvijas un pasaules procesu skaidrošanā – globālā izglītība aicina uzdot jautājumu par kāda konkrētā stāsta mērķi, tajā paustajiem viedokļiem un stāsta autoru. Globālā izglītība aicina aizdomāties par mediju ietekmi, par to, kā veidojas mūsu priekšstati par pasauli, par citiem un par sevi un par to, kāda ir mediju loma šajā procesā.

Tā kā globālās attīstības jautājumi skar daudzus mūsdienu pasaules izaicinājumus (piemēram, nevienlīdzība, diskriminācija, nemieri), svarīgs mācīšanās procesa iznākums ir arī prasme rast radošus risinājumus – no „Kāpēc?” nokļūstot pie „Ko un kā darīt?”. Globālā izglītība aicina, pielietojot dažādas radošās domāšanas metodes, apspriest globālo izaicinājumu risinājumus, šo diskusiju sākot jau skolā. Tas veicinātu uzņēmību un atbildības uzņemšanos, kā arī sadarbību starp dažādām iesaistītajām pusēm (skolotājs, skolēns, vecāki, vietējā sabiedrība).

Cits skatu punkts

Globālā izglītība paplašina redzes loku un ļauj paskatīties uz sevi, savu valsti, iespējām, izaicinājumiem un situācijām no cita rakursa. Globālā izglītība ļauj

ieraudzīt kontekstu un mūsu dzīves notikumu kopējo fonu. Plašākais skatījums atklāj gan pozitīvas, gan negatīvas mūsdienu pasaules ainas. Tas, no vienas puses, ļauj priecāties un novērtēt to, kas mums ir, bet no otras puses, aicina sniegt ieguldījumu pārmaiņu un labākas pasaules veidošanā. Cits skatu punkts ļauj novērst skatu tikai no savām vajadzībām un mudina sadarboties, solidarizēties un atbalstīt tos, kam klājas grūtāk. Tas arī ļauj izziņāt un novērtēt pasaules dažādību. Plašākais skatījums atklāj to, ka katrs no mums ir unikāls un redz pasauli pavisam citādāk.

Piemērs. Karte kā noteikts skatu punkts

Karte ir viens no globālās izglītības skolotāja darba instrumentiem, jo tā ir visvienkāršākais uzskates līdzeklis, kas ataino pasauli kopumā. Mēs esam pieraduši izmantot noteikta veida kartes – kartes, kur centrā ir Eiropa, vai arī Merkatora projekcijas kartes (ko pārsvarā izmanto visās Latvijas skolās). Iepazīstot vai izmantojot citas kartes, mēs iepazīstamies ar citiem pasaules redzējumiem un tādējādi paplašinām savu redzesloku. Globālajā izglītībā plaši izmanto Pītersa projekcijas karti, kas parāda pavisam citu valstu un kontinentu platību attiecību.

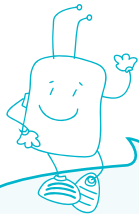
Noderīgi resursi par kartēm:

- × par Pītersa projekcijas karti: <http://www.petersmap.com/table.html>
- × resurss, kur, mainoties noteiktiem statistikas datiem, mainās pasaules kartes: <http://www.worldmapper.org/>

Pretrunas un sarežģītība

Izzinot pasauli un meklējot dažādu lietu kopsakarības, ikviens saskarsies ar atziņu, ka ikkatrā vismazākajā vai vislielākajā darbībā vai procesā (tirdzniecība, migrācija, starpkultūru sadarbība, vides aizsardzība) ir iesaistīti daudzi un dažādi „spēlētāji”, kas pārstāv atšķirīgus uzskatus, dzīves pieredzi, dzīves telpu. Veids, kā viena lieta vai process ir saistīts ar citu, ir neizsekojams. Tāpat veids, kā cilvēki mūsdienās komunicē un sadarbojas, ir gana neorganizēts

un kompleks. Sarežģītību vairo arī nemitīgās pārmaiņas – gan iekšējas un nojaušamas, gan ārējas un nenojaušamas. Globālās izglītības aktivitāšu uzdevums ir iepazīstināt ar mūsdienu sarežģīto pasauli un aicināt nebaidīties no pretrunām, pārmaiņām un nestabilitātes, kā arī sniegt visu nepieciešamo, lai jebkurš no mums varētu justies ērti un būt rīcībspējīgs šādā nemitīgi mainīgā vidē.

Alberts Einšteins

par atbildību: „Pasaule ir apdraudēta nevis to dēļ, kas kaitē un dara ļaunu, bet gan to dēļ, kas tajā noskatās, neko nedarot” **un radošās domāšanas aktualitāti:** „Mēs nevaram atrisināt problēmas, balstoties uz to pašu domāšanu, ko mēs pielietojām, kad tās radījām.”

Viens no domāšanas un darbošanās veidiem, kā iespējams šīs pretrunas aptvert, ir sistēmiskā domāšana – mēģināt atpazīt dažādas savstarpēji saistītas sistēmas (ekoloģiskā, kultūras, politiskā, tehnoloģiskā sistēma) un šo sistēmu dažādu elementu savstarpējo saikni – kas, ar ko un kādā veidā ir saistīts, kādas ir dažādu „spēlētāju” ietekmes un pats svarīgākais – kur šajā sistēmā esmu es, kāda ir mana loma, kas ietekmē mani un ko ietekmēju es?

Ar skatu uz nākotni

Globālā izglītība aicina ne tikai analizēt pašreizējo situāciju un pētīt lietu un notikumu cēloņsakarības, bet arī domāt par nākotni un to modelēt. Nākotnes virziens (nākotnes sabiedrības vērtības, profesijas, cilvēku savstarpējās attiecības un komunikācija, attieksmes) ir tieši saistīts ar mūsu šodienas domāšanas un darīšanas virzienu. Laiks, kas veltīts sarunām par to, kā vajadzētu

būt, ir vērtīgs, jo palīdz šo virzienu konkretizēt. Līdz ar to jau pavisam agrīnā vecumā bērni ir jārosina sapņot par to, kāda ir tā pasaule, kurā viņi vēlētos dzīvot. Pazīstamais futurologs Alvins Toflers sarunu par nākotni nozīmi un vietu izglītībā raksturo šādi – „mūsu darbs ir sagatavot bērnus nākotnei... izaicinājums ir sagatavot viņus īstajai nākotnei”. Laiks, kas veltīts sarunām par nākotni, palīdz apjaust arī to, ka mūsu redzējumi atšķiras un ka nepieciešama sadarbšanās un kompromisu meklēšana, lai mūsu dažādās nākotnes vīzijas būtu iespējams saskaņot.

Kā norādīts iepriekš – skolotāja, kurš darbojas ar globālās izglītības tēmām, vienkāršākie darba instrumenti ir pasaules karte, fotogrāfijas, stāsti un video par citur notiekošo. Vēl viens instruments ir laika ass, kas ataino pasaules attīstību laikā. Domājot par kādu no globāli aktuāliem jautājumiem, to iespējams analizēt un skatīt, izmantojot trīs dažādus laikus:

- × **TAGADNE:** Kāds ir aktuālais jautājums jeb problēma? (iesaistītās puses, vieta, dažādi ietekmējošie faktori)
- × **PAGĀTNE:** Kāda ir šī jautājuma vēsture? (cēloņi, izcelsme, mēģinājumi to risināt un šo mēģinājumu veiksmes, neveiksmes)
- × **NĀKOTNE:** Kādi ir šī jautājuma jeb problēmas risinājumi nākotnē? (kā tie saistās ar tagadnes un pagātnes notikumiem)

Diskutējot par nākotni, svarīgi ir mudināt skolēnus vai pieaugušos skatīties tajā ar cerību un optimismu. Viens no globālajā izglītībā bieži citētiem izglītības ekspertiem ir brazīlietis Paulo Freire (*Paulo Freire*), kurš saka, ka viens no progresīva izglītotāja uzdevumiem ir parādīt un atklāt cerības avotus, neraugoties uz to, kādi ir apstākļi. Bez cerības mums nav spēka un ierosmes iesaistīties pārmaiņu veidošanā.

Attīstības izglītība jeb globālā izglītība ir pieeja, kurai ir potenciāls tikt integrētai izglītības saturā (Par KO mēs mācāmies?), metodoloģijā (KĀDĀ VEIDĀ mēs mācāmies?) un arī tajā, kā tiek organizēts mācību process, attiecības un komunikācija iekšienē un ar ārpusi, kāda ir, piemēram, skolas attīstības vīzija un vērtības.

Iespējams, ka daudzi šī izdevuma lasītāji, kas darbojas izglītības jomā, jau praktizē globālās izglītības pieeju gan mācību, gan ārpusstundu darbā. Tomēr ceram, ka šis materiāls palīdzēs gūt jaunus skatu punktus un atziņas.

Piemērs. Globālās izglītības visaptverošā pieeja gan saturiski, gan metodoloģiski

× **Tēmu „migrācija”, „starpkultūru attiecības”, „konfliktu risināšana”, „mūsdienu tehnoloģijas” un „globalizācija” savstarpējā mijiedarbība**

Mācoties par migrācijas jautājumiem (uz kurām valstīm migrē latvieši, kas migrē uz Latviju, kas ir tās valstis, kurās ir visvairāk imigrantu), iespējams izzināt arī starpkultūru attiecību jautājumus un ar noteiktu aktivitāšu palīdzību attīstīt starpkultūru komunikāciju un sadarbības prasmes.

Analizējot dažādus migrācijas cēloņus, iespējams izcelt arī jautājumus par konfliktiem, kas ir viens no migrācijas būtiskākajiem iemesliem. Analizējot konfliktus un cilvēku sadarbību, var aktualizēt arī jautājumus par bēgļiem, par mieru un drošību. Izzinot migrācijas cēloņus, iespējams veidot diskusiju par tehnoloģiju un interneta ietekmi uz migrācijas procesiem, kas savukārt var būt balsts sarunai par globalizāciju un tās ietekmēm, par to, kā pasaule ir mainījies pēdējo gadu laikā, ar kādiem jauna veida izaicinājumiem un iespējām mēs sastopamies.

Šis īsais piemērs parāda, ka globālās izglītības centrālais jautājums ir nevis katras atsevišķās tēmas saturs, bet gan dažādo tēmu kopīgais mērķis – „atvērt cilvēkiem acis globālās pasaules realitātei un aicināt viņus veidot pasauli, kurā valda taisnīgums, vienlīdzība un tiek ievērotas cilvēktiesības”².

× **Visaptverošā metodoloģiskā pieeja, iekļaujot visus iespējamus mācīšanās un pasaules izzināšanas veidus**

Turpinot domu par veseluma jeb visaptverošu skatījumu, svarīgi pieminēt arī satura un metodoloģijas

savstarpējo saistību. Proti, globālā izglītība mudina izmantot dažādus mācīšanās veidus un izzināt pasauli, izmantojot visas cilvēka maņas un dažādus informācijas un zināšanu gūšanas avotus. Turpinot aizsākto piemēru par mācīšanos par migrācijas jautājumiem, viena no aktivitātēm, pētot ekonomisko emigrāciju, varētu būt saruna *Skype* ar kādu Latvijas pārstāvi, kurš strādā ārvalstīs. Turklāt saruna varētu notikt angļu valodā, tajā iesaistot iebraucējus no citām valstīm. Tāpat varētu plānot vizīti pie Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes speciālistiem. Savukārt, aplūkojot migrāciju plašākā, globālā aspektā, viena no aktivitātēm varētu būt bēgļu jautājuma izpēte. Tas varētu būt gan darbs ar ģeogrāfisko un politisko pasaules karti, gan informācijas analīze, gan intervijas un tikšanās ar cilvēkiem (piemēram, no biedrības „Patvērums „Drošā māja””), gan arī bēgļu dzīves apstākļu izpēte, piemēram, modelējot (zīmējot un aprakstot) kādas valsts bēgļu nometni. Šāda veida aktivitātes veicinātu „visu cilvēka maņu” iesaisti izglītošanās procesā un globālajā izglītībā svarīgo „iejušanos otra ādā”. Globālās izglītības skolotājam jāņem vērā dažādi mācīšanās, izpratnes veidošanas un domāšanas veidi. Katrs no mums ir unikāls un informāciju, zināšanas uzņem citā veidā (vizuāli, sarunājoties, klausoties vai klausoties tieši konkrētu cilvēku pieredzes stāstus, klausoties mūziku vai lasot dzeju, dodoties pārgājienā vai spēlējot spēles). Ņemot vērā, ka globālā izglītība ir iekļaujoša un dažādību novērtē kā vērtību (nevis traucēkli), visi mācīšanās procesā iesaistītie (skolotāji, skolēni, vecāki un citi) tiek aicināt izmantot cilvēka spēju un iztēles resursus un neapstāties pie viena vai diviem visizplatītākajiem un ierastākajiem zināšanu apguves veidiem.

Veseluma pieeju raksturo arī tas, ka globālo izglītību nereti apzīmē kā izglītību prātam (balstīta uz faktiem, pasaules izzināšanu, kritisku informācijas pārbaudi) un sirdij (balstīta uz vērtībām, sadarbību, spēju iejusties „otra ādā”).

² Globālās izglītības vadlīnijas (2008), Eiropas Komisija. <http://www.coe.int/t/dg4/nscentre/GE/GE-Guidelines/GEguidelines-web.pdf>